

HÄDAOLUKORRALAHENDAMISE PLAAN MAARDU PÕHIKOO LIS

Kinnitatud direktori käskkirjaga 03.10.2012 nr 24/1.1-1

Asutus: Maardu Põhikool
Aadress: Noorte 10, 74116 Maardu
Direktori tel: 6060845, mobiil: 5092903

Kooli pidaja: Maardu Linnavalitsus
Esindaja tel: 6060734

Kaasatavad spetsialistid: Päästeameti Põhja Päästekeskuse esindus
Telefon: 112

Dokumendis kasutatavad põhimõisted:

- Hädaolukorrana käsitatakse sündmust või sündmuste ahelat, mis ohustab koolis viibivate isikute elu ja tervist, kahjustab oluliselt keskkonda või tekitab ulatuslikku majanduslikku kahju.
- Kriisi ja kriisiolukorra mõistet kasutatakse hädaolukorra sünonüümina.
- Riskigruppi kuuluvad õpilased – õpilased, kellel on potentsiaalne võimalus hädaolukorda sattuda või seda põhjustada

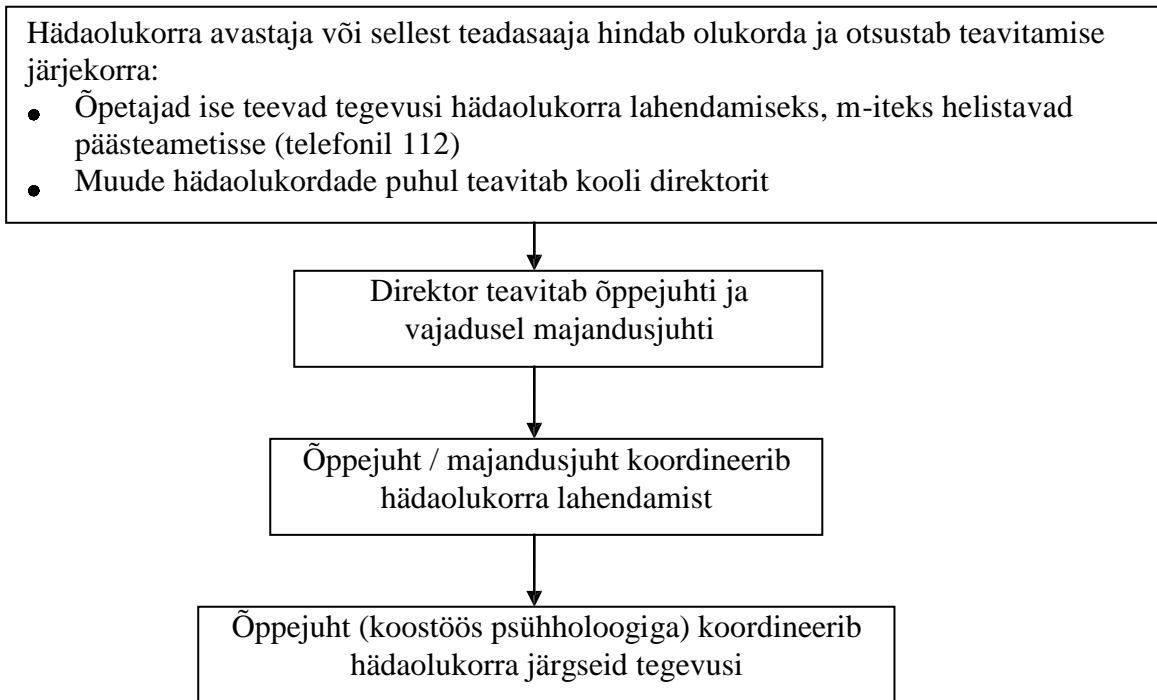
ÜLDISED TEGEVUSJUHISED HÄDAOLUKORRAS TEGUTSEMISEL:

- Veendu, et olukord on sinu jaoks ohutu! Vajadusel taga oma ohutus!
- Helista 112 ja teavita olukorrast: kirjelda toimunut, ütle kooli nimi/aadress, ütle oma nimi
- Teavita direktorit

Hädaolukorras tegutsemise üldjuhised ja teavitamine

1. Õpetajad hakkavad hädaolukorras tegutsema kinnitatud kriisiplaani koheselt
2. Direktor kutsub kokku kriisimeeskonna
3. Kriisimeeskond paneb kokku info, mida edastavad õpetajad
4. Direktor kutsub kokku kogu ja teavitab neid olukorrast: räägib, mis on toimunud ja kuidas edasi tegutseda
5. Õpetajad teavitavad direktorilt saadud info põhjal õpilasi
6. Meediaga suhtleb direktor
7. Edasine tegutsemine toimub vastavalt kooli kriisiplaanile

Hädaolukorra lahendamise juhtimise ja koordineerimise korraldus

KOOLI KRIISIMEESKOND

Kriisimeeskonna kutsub kokku kooli direktor:

- Direktor – võtab vastu otsuseid, suhtleb politseiga, pärast kriisi meediaga
- Õppejuht – annab ülevaate õpilaste liikumisest, raporteerib vahetult toimuvast
- Majandusjuht – suhtleb politsei ja tuletõrjega, tagab turvalisuse kooli territooriumil
- Sekretär – kontrollib, kas 112 on hädaolukorrast teavitatud

Kooli kriisimeeskond:

- Töötab välja ja täiendab vajadusel kooli hädaolukorras tegutsemise plaani
- Võtab kiiresti vastu otsuseid
Kordineerib kooli töötajate valmisoleku tagamist hädaolukorras tegutsemiseks (viib läbi koolitusi, evakuatsiooniõppusi jm)
- Kordineerib hädaolukorras tegutsemist ja sellele järgnevat tööd

Kriisimeeskonna iga-aastase tegevuse analüüsi kontrollnimekiri:

- Kriisimeeskonnas on olemas kõik vajalikud liikmed. Vajadusel korrigeerida nimekirja.
- Kriisimeeskonna liikmed on teadlikud oma kohustustest ja vastutusest. Vajadusel korrigeerida kohustuste ja vastutuse jaotumist.
- Hädaolukorras tegutsemise plaan on üle vaadatud ja täiendatud.
- Hädaolukorras tegutsemise mapi sisu on kontrollitud ja vajadusel täiendatud.
- Kaasatavate spetsialistide kontaktandmed on kontrollitud.
- Uued õpilased on teavitatud hädaolukorras tegutsemise juhistest.
- On olemas ülevaade riskirühma kuuluvatest õpilastest.
- Spetsiifilised nõuded erivajadustega laste ohutuse tagamiseks hädaolukorras on välja selgitatud.
- Uued õpetajad on teavitatud hädaolukorras tegutsemise juhistest.
- Iga-aastased õppused hädaolukorras tegutsemise valmiduse tagamiseks on läbi viidud.

Teavituskanalid koolis: suusõnaline teavitamine (vahetult või telefoni teel), kooliraadio teel teavitamine

HÄDAOLUKORRAS TEGUTSEMISE MAPP

Koolimajas olev hädaolukorras tegutsemise mapp koosneb järgnevast:

- Infoleht direktori, päästeameti telefoninumbritega
- Klasside ja õpperühmade loend
- Info erivajadustega õpilaste spetsiifiliste nõuete kohta (sisaldab konfidentsiaalsuse märget)
- Kooli ümbruse kaart
- Koolimaja plaan korruste kaupa
- Info esmaabikomplektide ja tulekustutite asukoha kohta
- Kirjutusvahend
- Helkurvest
- Üldvõti / kõikide ruumide võtmete komplekt?

Hädaolukorras tegutsemise mapp asub õppejuhi ruumis.

Iga-aastased tegevused hädaolukorras tegutsemise valmiduse tagamiseks.

- Kriisimeeskond koguneb vähemalt üks kord õppeaastas vajaliku analüüsi teostamiseks.
- Vähemalt kord õppeaastas viiakse kogu koolile läbi evakuatsiooniõppus.
- Õpilastele viiakse läbi koolitusi või praktilisi üritusi hädaolukorras tegutsemise kohta vähemalt kord õppeaastas.

Sisukord:

1. Kriisiplaan vastavalt hädaolukorrale	5
1.1. Tulekahju.....	5
1.2. Äkkrünnak	6
1.3. Füüsiline vägivald	7
1.4. Õpilane alkoholihoobes või meelemürkide mõju all	7
1.5. Õpilase kadumine	8
1.6. Surmajuhtum	9
1.7. Lõhkekeha koolis	9
1.8. Liiklusõnnetus õpilasega	11
1.9. Koolitraumad.....	12
1.10. Suitsiid.....	13
1.11. Toidumürgitus koolis	16
2. Soovitusi tegutsemiseks hädaolukorra eel, ajal ja selle järgselt.....	19
2.1. Suhtlemine meediaga	19
2.2. Kuidas õpetaja saab kriisiks valmistuda?.....	19
2.3. Abinõud kriisi ajal ja hiljem.....	21
Lisa 1. Tulekahju korral tegutsemise plaan.....	23

1. Kriisiplaan vastavalt hädaolukorrale

1.1. Tulekahju

Kui oled avastanud tulekahju, siis tegutse järgmiste juhiste järgi.

1. Helista 112 ja teata tulekahjust häirekeskusele!
2. Informeeri tulekahjust läheduses olevaid inimesi! Kui hoones on olemas tulekahjusignalisatsiooni häire, mille töölepanekuks on tarvis vajutada signaalnuppu, siis tuleb seda teha. Aita ilma ennast ohtu seadmata ohus olevatel inimestel ohtlikust kohast eemalduda!
3. Häirekeskusesse helistamisel tuleb edastada järgmist infot ning vastata küsimustele:
 - Mis on juhtunud?
Kui helistad häirekeskusesse, siis on kõige õigem alustada sellest, mis on juhtunud. Sisaldagu juba su esimene lause probleemi, miks sa helistasid, siis ei pea dispetšer seda pärima, ja sa võidada aega.
 - Ütle, mis põleb.
Kas tules on mõni hoone või sõiduk või kulu või prügi jne. Kui tegemist on hoonega, siis on oluline, millisel korrusel toimub põlemine, kas paistab ainult suitsu või on ka tuld, kui suureks on tuli arenenud.
 - Kus see õnnetus on juhtunud?
Alati tuleb võimalikult täpselt öelda õnnetuse aadress.
 - Kas keegi on saanud kannatada?
Õnnetuskohtadele saadetakse sõltuvalt õnnetuse liigist ja suuruselt väga erinevaid abijõude, kuid nende hulgas ei pruugi alati olla kiirabi. Kiirabi väljasaatmine otsustatakse selle järgi, kas keegi on saanud kannatada või on selleks reaalne oht. Tulekahjude puhul loetakse reaalseks ohuks olukorrad, kus on kindlalt teada või on kahtlus, et põlengust haaratud piirkonnas on inimene sees. Kui helistaja oskab sündmust korrektselt hinnata, siis on kõige tähtsam - inimelu kaitse - ka maksimaalselt tagatud.
 - Kas põlevas hoones võib olla lisaohтусid?
Lisaohtudeks on gaasiballoonid, põlevvedelikud, lõhkeained jne. Neid võib sageli leiduda igasugustes kõrvalhoonetes, garaažides, pööningutel jne.
 - Teataja nimi ja kontakttelefoni number.
Numbri olemasolu on tarvis selleks, et oleks võimalik sulle vajadusel tagasi helistada ja küsida lisainfot. Sageli ei leia abijõud õiget õnnetuskohta kohe üles ja on tarvis seda täpsustada.
4. Evakueeru hoonest lühimat teed pidi (vaata ka kooli evakuatsiooniplaani Lisa 1).
5. Kui on tegemist väiksema tulekahjuga ja vajalikud vahendid on käepärast, võid võimalusel alustada oma elu ja tervist ohtu seadmata tule kustutamist!
6. Tulekahju korral jäta alati meelde järgmised reeglid:
 - Liigu võimalikult ohutult!
 - Ole võimalikult nähtav!
 - Ära satu kunagi paanikasse ega tekita seda oma käitumisega teistes inimestes!
 - Anna kohale saabunud juhtkonna esindajale / päästeteenistuse töötajatele informatsiooni!
 - Enne elektriseadmete kustutamist veendu, et need pole voolu all!
 - Väliitingimustes proovi vältida tule suhtes allatuult jäämist!

- Väldi põlemisgaaside sissehingamist, sest need võivad olla mürgised!
- Kui ruumis on plahvatusohtlike esemeid (gaasiballoon, lõhkekehad jne), siis eemaldu kiiresti ning hoiata ka teisi!
- Ära sea elu ohtu!
- Sulge ukсед ja aknad, kuid ära lukusta!
- Lülita hoonest või ruumist välja ventilatsioon (kui tead kust seda teha)!
- Lülita ruumist välja elekter! Elektrit ei tohi välja lülitada pimedal ajal, kui toimub evakuatsioon.

7. Reeglid, mida järgida, kui koolis on tulekahju:

- Kogu klass peab püsima koos ning ilma õpetaja loata ei tohi hakata klassiruumist väljuma! (Kui oled põlevas ruumis, siis tuleb sealt viivitamatult väljuda!)
- Kui koolimaja koridorid on täitunud suitsuga, siis on turvalisem jääda klassi ning ennast seal kaitsta!
- Klassis olles tuleb hoida klassiuks suletuna (mitte lukus!). Mine akende juurde ja anna endast igal võimalikul moel märku.
- Kui ukse pragudest tuleb suitsu, siis tuleb need võimalusel riietega kinni toppida. Kui klassiruumis on vett, siis kasta need riided eelnevalt märjaks.
- Aknast immitseva suitsu korral tuleks aknad tihendada samal meetodil nagu ukсед.
- Kui siiski läheb olukord klassis selliseks, et seal ei ole võimalik olla, siis tuleb õpetaja korraldusel kõigil koos tegutseda. Läbi suitsuse keskkonna liikumine on alati seotud ohtudega. Seetõttu tuleks antud tegevus ette võtta viimase võimalusena, kui klassiruumis pole end enam võimalik kaitsta (tulekolle asub klassiruumis, klassiruumi on sattunud suurel määral suitsu ning seda pole võimalik tuulutada vms). Läbi suitsuse ruumi liikumiseks tuleb õpetaja korraldusel organiseeritult tegutseda, võimalusel on tarvis katta suu ja nina märja riidega.
- Koolimajast väljumisel peab õpetaja võtma kaasa ka klassipäeviku, mille alusel saab pärast täpselt kontrollida, kas kõik on hoonest välja saanud.
- Peale koolimajast väljumist peavad kõik klassid koos püsima ning vastavalt kooli evakuatsiooniplaanile (vt Lisa 1) liikuma ettenähtud kohta.

1.2. Äkkrünnak

Äkkrünnakuna käsitletakse seda, kui:

1. õpilasel koolis kaasas ründevahend, kuid otseselt ei ole veel rünnanud
2. üks või mitu isikut püüavad relva või muu ründevahendiga vigastada või tappa inimesi koolis

Äkkrünnaku teavituse alusel hakkavad kõik õpetajad elupäästvaid toiminguid tegema.

Tulistamine:

- Helista 112 (kui ei saa rääkida, jäta kõne avatuks, lootuses et teave sinu asukohast ja toimuvast jõuab päästeametisse, võimalusel saada sõnum)
- Säilita rahu
- Võimalusel ära suhtle tulistajaga ega ärrita teda rääkima
- Võimalusel vii hoonest eemale teised õpilased
- Võimalusel teavita direktorit, õppejuhti või majandusjuhatajat
- Kriisigrupp koostöös politseiga tegutseb edasi vastavalt olukorrale ja korraldustele

Relva märkamine:

- Hinda situatsiooni, taga enda ohutus.
- Teavita päästeteenistust.
- Kogu infot.
- Võimalusel eralda ründaja või ründamiskahtlusega isik (näiteks lukusta ta ruumi)
- Ära kasuta jõudu, ära püüa temalt relva ära võtta.
- Jää rahulikuks.
- Võimalusel informeerida kooli direktorit.

Vägivaldne sissetungija:

- Teavita täiskasvanut
- Säilita rahu
- Võimalusel ära suhtle sissetungijaga ega ärrita teda
- Püüa sissetungijat rahustada
- Vajadusel kutsu abi
- Vajadusel helista 112
- Teavita direktorit, õppejuhti või majandusjuhatajat
- Õpilased lahkuvad ruumist

1.3. Füüsiline vägivald

Vägivaldne käitumine õpilaste vahel:

- Hinda kainelt olukorda jäädes ise rahulikuks. (loe kümneni)
- Hüüa kaklejaid nimepidi, püüdes pöörata nende tähelepanu endale.
- Kui tunned hästi õpilasi ja nende iseloomu – võid ise sekkuda füüsiliselt kaklejate vahele astudes.
- Palu kaasõpilasi füüsiliselt kaklejad teineteisest eemale sikutada.
- Vajadusel anda esmaabi.
- Vajadusel kutsuda kiirabi.
- Hoia kaklejad piisavalt pikka aega teineteisest eemal ja jälgi, et nad rahuneksid.
- Informeerida klassijuhatajat.

1.4. Õpilane alkoholi joobes või meelemürkide mõju all

- joobekahtluse korral jälgida õpilast ja ka kaasõpilaste reaktsioone
- kahtluse korral aineõpetaja teeb kiirkõne sekretärile ja kutsub abi (saata suvaline õpilane kutsuma kohale kl. juh/ õppejuhti /direkts. esindajat)
- teavitatakse kooli med töötajat
- saabunud direktsiooni liige/ kl. juh. toimetab õpilase klassiruumist välja med. õe kabinetti
- teostatakse esmane alkotest
- vajadusel kutsutakse kiirabi
- klassijuhataja /direktor teavitab juhtunust vanemaid
- vanemad kutsutakse kooli lapsele järele
- vestlus kooli psühholoogiga
- selgitused ja arutelu kaasõpilastega

1.5. Õpilase kadumine

Ennetustöö

Enne ekskursiooni räägib õpetaja lastele, mida teha kui laps kaob ekskursioonil ära.

1. Õpetaja rõhutab, et antud olukorras peaks laps helistama õpetajale (õpetaja annab lastele enda telefoni numbrit).
2. Kui levi ei ole, siis õpilane jääb pidama sellel ajahetkel olevasse kohta/paika, sest ta teab, et õpetaja tuleb teda otsima läbikäidud teed mööda.
3. Õpetaja informeerib õpilasi kodulinnas kaotsimineku korral, et alati peab minema eelnevalt kokkulepitud paika, sest õpetaja läheb sinna õpilasele järele.

Situatsioon- õpilane on kadunud.

Õpetaja käib õpilastega matkamas, õppekäikudel ja kultuuriüritustel erinevates kohtades. Vastavalt asukohale peab õpetaja ka erinevalt käituma.

EKSKURSION	<p>Ekskursioonil olles jagab õpetaja lapsed rühmadesse ja veendub, et igas rühmas on vähemalt ühel liikmel olemas töökorras telefon, millesse on sisestatud õpetaja number. Ka õpetajal endal on olemas grupiliikme telefoni number.</p> <p>Kui õpilane on mingil põhjusel kadunud või eksinud saavad õpetaja ja õpilane omavahel telefoneerida. Juhul, kui õpilasel ei ole võimalik mingil põhjusel õpetajaga ühendust saada võõras linnas ekskursioonil, siis pöördub õpetaja abi saamiseks politseisse.</p>
MATK METSAS	<p>Matkal metsas olles jagab õpetaja lapsed rühmadesse ja veendub, et igas rühmas on vähemalt ühel liikmel olemas töökorras telefon, millesse on sisestatud õpetaja number. Ka õpetajal endal on olemas grupiliikme telefoni number.</p> <p>Kui õpilasel ei ole võimalust õpetajaga ühendust saada, siis jätab õpetaja ülejäänud klassi saatjatega bussi ja läheb läbikäidud matkarada mööda õpilast otsima. Kui ta õpilast ei leia, siis helistab õpetaja politseisse.</p>
ÕPPEKÄIK KODULINNAS	<p>Õppekäigul olles jagab õpetaja lapsed rühmadesse ja veendub, et igas rühmas on vähemalt ühel liikmel olemas töökorras telefon, millesse on sisestatud õpetaja number. Ka õpetajal endal on olemas grupiliikme telefoni number.</p> <p>Õpetaja ülesandeks on minna varem kokkulepitut kogunemiskohta last otsima. Kui õpilast seal ei ole ja telefoni teel kontakti ei saa, siis teavitab õpetaja lapsevanemat ja politseid.</p>

MILLELE PÖÖRATA TÄHELEPANU?

- Laste ja lastevanemate telefoni numbrid
- Jälgida laste riietust sel päeval, et osata last võimalikult täpselt kirjeldada.
- Iga 10 lapse kohta saatja.
- Eelnev õpilaste instrueerimine
- Töökorras mobiiltelefoni tagamine õpilaste rühmale (kasvõi üks rühmale)

1.6. Surmajuhtum

ÕPILASE SURMAJUHTUM VÄLJASPOOL KOOLI

- kontrolli informatsiooni
- klassijuhataja edastab info kooli juhtkonnale
- klassijuhataja suhtleb perekonnaga
- õppejuht kutsub kokku õpetajaskonna ja teavitab neid
- leinasümbolika kasutamine fuajees
- mälestusrituaalide käivitamine
- klassi õppetöö ümberorganiseerimine vajaduse korral
- psühholoogilise abi võimaldamine
- õpilase isiklike asjade ja koolitööde toimetamine vanemateni (kl.juh)
- klassi osalemine matustel vanemate nõusolekul
- vanemate nõusolekul suhtlemine meediaga (kl. juh, direktsioon)

ÕPILASE SURMAJUHTUM KOOLIS

- püüa hinnata olukorda rahulikult ja mitte sattuda paanikasse
- kontrolli informatsiooni
- teavita kiirabi ning politseid
- edasta info kooli juhtkonnale/klassijuhatajale
- õpilastega suhtlemine ja õnnetuspaiga eraldamine (kõik kohaleolevad täiskasvanud)
- juhtkond suhtleb perekonnaga
- õppejuht kutsub kokku õpetajaskonna ja teavitab neid
- leinasümbolika kasutamine fuajees
- mälestusrituaalide käivitamine
- klassi õppetöö ümberorganiseerimine vajaduse korral
- kohese psühholoogilise abi võimaldamine
- õpilase isiklike asjade ja koolitööde toimetamine vanemateni (kl.juh)
- klassi osalemine matustel vanemate nõusolekul
- vanemate nõusolekul suhtlemine meediaga (kl. juh, direktsioon)
- pärast juhtunut kriisiabi õpilastele kooli psühholoogi poolt
- vestlused klassides (juhtunust üldiselt, meedia reaktsioonid ja kommentaarid)

1.7. Lõhkekeha koolis

Reageerimine

- Kõige keerulisem on ohu tuvastamine. Kas ja kus on oht?
- Alles siis, kui oht on tuvastatud (kus oht paikneb ja milline see on), teostada vajadusel evakuatsioon.
- Jälgi erinevusi: tulekahju, pommiohud, äkkrünnak jne.

KUIDAS KÄITUDA, KUI OLETE LEIDNUD VÕIMALIKU PLAHVATUSOHTLIKU ESEME?

- Ära puuduta leidu!
- Eemaldu ohtlikust esemest (ohust)!
- Ära kasuta raadiosidevahendit leiu läheduses!
- Informeeri leiust Häirekeskust telefonil 112!
- Põhjenda, miks konkreetne ese kahtlust tekitab!
- Jäta oma kontaktandmed!
- Teavita teisi läheduses viibijaid võimalikust ohust!
- Võimalusel piira ala ja tähista ohu olemasolu!
- Kui sa omad leiu kohta infot, edasta see korrakaitsjatele! (Tead kellele ese kuulub, kaua ese on selles kohas olnud jms.)
- Ära sisene piirdelindiga või muul viisil tähistatud ohualasse!

POMMIKAHTLUS

Kas tegu on pommiga või hoopis omanikuta esemega? Paljudel juhtudel on paanikakülvajaks omaniku poolt unustatud esemega, mis on mahajäänud avalikku kohta. Teine ehk veelgi suurem probleem tuleb ebaõigest suhtumisest meie ühiskasutuses olevasse avalikku ruumi. Nimelt on isikuid, kes suutmatuses või ükskõiksusest oma prügi ja jäätmed laokile jätavad põhjustades sellega kaaskodanikes võimaliku pommihirmu. Lähtudes üldtunnustatud korranõuetest ja turvareeglitest saame viia oma elukeskkonna tasemele, mis vähendab tunduvalt igasuguseid turvariske. Rutiinse kontrolli käigus leidnud kahtlase eseme korral selgita esmalt, kas keegi sinu kolleegidest või kaaslastest teab midagi leitud esemest, kuulub see kellelegi neist?

LÕHKEAINE VÕI LAHINGUMOONA LEID

Eestimaa on olnud mitme sõja ja pika okupatsioonija tunnistajaks. Veel tänapäevalgi leitakse lahingumoon, mis pärineb I maailmasõjast ning Vabadussõjast. Üpris tavapäraseid on aga leiud II maailmasõja ajast ning vastupanuliikumise- metsavendluse aegne lahingumoon. Järjest arenev ja laienev majandustegevus toob kaevamistöode, põllutööde või mõne muu tegevuse juures ikka ja rohkem päevavalgele selliseid ohtlikke esemeid.

Kahjuks on juhtumeid, kus mürsu või granaadi leidnud isik on plahvatusohtlikku eset transportides pannud ohtu ennast ja ümbritsevaid. Lisaks sellele on tegu ka õigusrikkumisega, "lõhkematerjali ebaseaduslik käitlemine".

ANNA LEITUD LÕHKEMATERJAL ÜLE LEIUKOHAL, ASUDES ISE OHUTUS KAUGUSES!

- Ära puuduta leidu!
- Ära kasuta lahtist tuld leiu lähedal!
- Eemaldu ohtlikust kohast!
- Informeeri leiust Häirekeskust telefonil 112!
- Teavita teisi läheduses viibijaid võimalikust ohust!
- Võimalusel piira ala ja tähista ohu olemasolu!
- Märgista leiukoht!
- Leitud lõhkematerjal tuleb üle anda leiukohal!
- Ole abijõududele telefoniteel kättesaadav.
- Ära sisene piirdelindiga või muul viisil tähistatud ohualasse!

- Kui sa omad leiu kohta infot edasta see korrakaitsjatele. (Oled teadlik, kelle valduses lõhkematerjal on või oli.)

Leiust teavitamise korral rakendub kohene reageerimisahel. Vajadusel võetakse leidjaga ühendust ning lepitakse kokku kuidas eseme asukohta jõuda.

HÄIREKESKUSELE EDASTATAV INFORMATSIOON:

Pommiohust, lõhkeaine ja lahingumoonna leiust teavita Häirekeskust telefonil 112! Selleks, et hinnata ohtusid ja vajadusel edastada sündmuskohale juhtnõore:

- Kirjelda leidu, mille te leidsite. Kirjelda millise kujuga leid on: ligikaudne pikkus, läbimõõt jne. Kas nägite eseme küljes detaile nagu juhtmed, patareid jms.
- Teates kajasta ka, kuidas te eseme leidsite - kaevetööde teostamisel, juhusliku möödujana, keegi tõi selle või muu põhjus. Võimalusel teavitage, kas eset on liigutatud.
- Anna ülevaade, mitu eset leidsite. Kas tegu on üksikleiuga või on esemeid mitu? Kas leitud esemed on sarnased?
- Edasta leiu täpne asukoht. Alusta täpsest aadressist ja lõpeta konkreetse asukohaga: põld, kapp, 2. korruse elektrikapp jne. Kui aadressi andmine on keeruline, siis määrake kohtumispaik, et edasi juba spetsialistid leiukohale juhatada.
- Kirjeldage leiukohta. Kas leiu või leiukoha läheduses viibib inimesi? Asub leid hoonestatud alal jne?
- Edastage kindlasti enda nimi ja kontaktandmed! Vajadusel võetakse sinuga täiendavalt ühendust, et saada täpsustusi või edastada täiendavaid käitumisjuhiseid.

1.8. Liiklusõnnetus õpilasega

- a) õpilastega õppekäigul olles
- b) väljaspool kooliaega toimunud õnnetus

Ennetustöö

- Iga klassijuhataja tööplaanis on liikluse teema väga olulisel kohal
- Alklassides igakuine liiklusohutusele tähelepanu pööramine suurem, arvestamine aastaegade eripäradega.
- Õpilastele selgitada, kuidas ühiselt grupis ohutult liikuda, turvalisuse tagamise vajalikkus.

Situatsioon a) - õpilastega õppekäigul olles satub laps liiklusõnnetusse

- Õnnetuse järel teatada kiiresti päästeteenistusse, edastada lapse andmed.
- Anda esmaabi, vajadusel päästeteenistusest juhtnõore saades.
- Tegeleda teiste lastega, neid rahustama, liikuma võimalusel õnnetuspaigast eemale turvalisemasse kohta.
- Päästeteenistuse saabudes peab täiskasvanud saatja kindlasti teavitada kooli juhtkonda sündmustest.
- Ülejäänud õpilased turvaliselt transporditama kooli tagasi, vajadusel kaasama pühholoogi või sotsiaalpedagoogi lastega rääkima.
- Teistele lastevanematele õnnetu juhtumi informeerimine, et vältida erinevate ebatäpsete sündmuskirjelduste tekkimise võimalust.

Situatsioon b) - õpilasega juhtub liiklusõnnetus koolivälisel ajal

- Klassikaaslastega rääkida rahulikult juhtunust, kui lapsevanem on selleks andnud loa.
- Organiseerida kannatanu külastamine paari klassikaaslase või õpetaja poolt, kui lapsevanem seda soovib.
- Liiklusohutusest tundides läbiva teemana pöörata järgneval perioodil suuremat tähelepanu.

MILLELE PÖÖRATA TÄHELEPANU?

- Lastevanemate kontaktandmed peavad olema kiiresti kättesaadavad.
- Iga 10 lapse kohta peab olema kaasas täiskasvanud saatja.
- Õpilaste eelnev instrueerimine enne kooli territooriumilt lahkumist.
- Töökorras mobiiltelefoni olemasolu.

1.9. Koolitraumad

Kooli traumadeks võivad olla:

- Luumurrud
- Põrutus
- Põletus
- Elektri sokk
- Mürgitus
- Haavad(sügavad/ülatuslikud)
- Minestamine
- Krambid
- Kaela ja seljavigastused
- Õhupuudus(võõrkeha hingamisteedes)
- Rindkere valu
- Amputatsioon
- Uppumine
- Vägivald

1. Nõuanded kohe tegutsemiseks selliste juhtumite korral:

- Jää rahulikuks, veendu et lähenemine ei kahjustaks sind ennast (elektrijuhtmed, gaasileke, hoone konstruktsioon, vägivald)
- Hinda kannatanu seisundit (kaaslane saada abi järele)
- Kui kannatanu on teadvusel - küsi mis juhtus
- Helista 112-räägi -mis juhtus?
-kus juhtus?
-kas on vigastatud?
Ära lõpeta kõnet enne kui oled selleks loa saanud.
- Ära jäta kannatanut üksi-räägi temaga
- Teata direktsiooni **telefonil 60 60 845** mis juhtus
- Oota abi
- Kannatanule ei tohi anda ravimeid
- Kannatanut ei tohi liigutada
- Teatamine vanematele

2. Tegutsemine pärast traumasid

- Õnnetuse põhjalik analüüs
- Vestlused
- Psühholoogi abi

3. Ennetavad tegevused

- Ohutustehnikaregulaarne tutvustamine (kordamine)
- Esmaabi õpetamine ja kordamine
- Ohtlike olukordade kohene märkamine (augud, libedus, juhtmed jne.) ja likvideerimine
- Töötajate ja õpilaste juhendamine
- Kõrgenenud riskiga õpilaste jm. kannatanute grupi väljaselgitamine ja nende abistamine

1.10. Suitsiid

Noorte enesetapuriskide hindamine

Uuringud on näidanud, et pole kerge aimata, millised lapsed ja noored kuuluvad enesetapu riskigruppi. Ligi pooltel neist, kes endalt enne kuueteistkümnendat eluaastat elu võtavad, ei ole psühhiaatrilist haigust diagnoositud. Mitmed enesetapud võivad vanemate, sõprade ning õdede-vendade jaoks tulla kui välg selgest taevast. On siiski selgeks tehtud, et esimesed kuud peale sõbra surma läbi enesetapu tähendavad suurenenud masenduse- ja enesetapuriski sõpruskonna seas. See kehtib eriti juhul, kui sõbrad kuuluvad alkoholi ja narkootikumide tarbivasse keskkonda.

Allpool tehakse lühike kokkuvõtte tunnemärkidest, mida tuleks silmas pidada seoses enesetapuga.

Risk on suurim teismeeas, kuid enesetappe esineb ka nooremate laste seas. Enesetapp on neli korda tavalisem poiste kui tüdrukute seas. Eriliseks riskigrupiks on üle viieteistkümnepäevased poisid.

Suurenenud enesetapuriskiga seonduvate faktorite hulka kuuluvad:

- varasem enesetapukatse (eriti juhul, kui see toimus hiljuti) või varasem või kestav masendus;
- eraldumine, kõrvaletõmbumine ja lootusetuse tunne;
- mõlemast soost homoseksuaalsed noored üritavad enesetappu sooritada kaks kuni kuus korda rohkem kui heteroseksuaalsed eakaaslased, eriti sel perioodil, kui nad varjavad oma kalduvust sõprade ja pere eest;
- varasemad kaotused või traumad (lahutus, surm), eriti füüsiline ja/või seksuaalne väärkohtlemine;
- liialdatud hõivatus seoses surmateemaga või teiste inimeste enesetapuga;
- varasem enesetapp perekonnas, muud pereprobleemid, eriti vanemate masendus ja narkomaania;
- planeerimine: kingib oma asju ära, mängib nuga, riskib mõttetult – suured isiksusemuutused, võimalik narkootikumide tarbimine.

Lisaks sellele peaks tähelepanu pöörama **lähedusastmele**:

- surnu lähedane sõber;
- leidis surnu või nägi teda enesetappu sooritamas või oli temaga koos vahetult enne enesetapu toimumist;
- on ära mainitud hüvastijätkirjas;
- teadis, et see saab juhtuma (oli kursis), kuid ei teinud midagi;
- tüli või vaen või lõhe paarisuhtes vahetult enne enesetapu toimumist.

Enesetapu vallandavateks juhtumiteks on sageli armuvalu või muud tõelised või ettekujutatud kaotused, konfliktid vanematega, sõpradega või teistega, haavumised ja muu.

Enesetapu järel on oluline **kiirelt sekkuda**. Kui kellelgi üldse on aimu õpilase enesetappulaanidest, siis on need sõbrad. Uurimused näitavad, et vanemate teadmine oma lapse enesetappumõtete või -katsete kohta on vähene. Paljud noored mõtlevad enesetappule ka ilma, et risk selle elluviimiseks oleks eriliselt suur. Kui neil aga seevastu on olemas plaan, mis kirjeldab meetodit ja võimalikku aega (küsi temalt otse), tuleks võimalikult kiiresti vanematega ühendust võtta ning professionaalne abi kutsuda.

Kui õpilasel on nii spetsiifiline plaan, kui ka on kaotanud lähedase sõbra või üldiselt vastab mõnele ülaltoodud kriteeriumile, ei tohi eeldada, et ta järgib sinu nõuandeid ning teda ei tohiks üksi jätta. Sellistel juhtudel peaksid **koheselt**:

- teavitama vanemaid ja teisi õpetajaid ning rääkima õpilasele, et oled seda teinud;
- võtma ühendust asjatundjaga ning valmistama ette võimalik haiglasse suunamine;
- laskma nõustamiskogemusega koolipersonalil õpilase eest hoolt kanda kuni muu abi on saabunud

Enesetappupisik (*suitsiidiklaster*) on fenomen, kus suhteliselt lühikese aja jooksul toimub kitsal alal mitu enesetappu. "Nakkusefekt" tuleneb suitsidaalsete laste ja noorte kalduvusest samastuda destruktiiivsete lahendustega. Tegemist on ebatavalise fenomeniga, mida on võimalik ennetada, kui koolis käsitletakse enesetappujärgselt juhtunut õigel viisil. Enesetappu ei tohi romantiseerida, õpilasi tuleb kontrollida positiivsete vestlustega, meediale ei tohi anda võimalust enesetappu detailselt kirjeldada ja noortel tuleb aidata mõista seda tugevat valu, mida enesetapp lähedastele põhjustab. Soomes läbiviidud väikeses uurimuses näidati, et koolides, kus sekkuti korrektselt, ei toimunud ühtegi uut enesetappu nelja-aastase järelkontrolliperioodi jooksul. Seevastu kasvas enesetappude hulk koolides, kus puudus sobiv kriisisekkumine (Poijula ja kaastöötajad, 2001b). Varane screening ankeetküsitluse ja intervjuu abil võib esile tuua haavatavad isikud. Samuti on oluline pikaajane süstemaatiline ennetustöö toimetulekuoskuste ja muude programmide abil.

Kui kohalikus kogukonnas toimub mitme õpilase enesetapp, peaks kool koostöös spetsialistide töögrupiga nii kiiresti kui võimalik kokku kutsuma koostöökoosoleku, et planeerida, kuidas küsimust käsitleda nii vahetult kui pikema aja vältel.

1.11. Toidumürgitus koolis

Mis on toidumürgitus?

Üldiselt on mürke võimalik alla neelata, sisse hingata, süstida, need võivad imenduda läbi naha või silmade.

Bakteriaalne toidumürgitus on mürgiseid baktereid sisaldava toidu söömise tagajärjel tekkiv tervisehäire.

Kuigi esineb ka looduslikult mürgist toitu (taimed, seened), on kõige suurem ohullikas saastatud toit. Saastunud või riknenud toidus paljud bakterid paljunevad ja toodavad toksiine, mis põhjustavadki mürgistusi.

Keemilisi taimekaitse- jms vahendeid, keskkonnasaastet, olmemürke, pestitsiide ja raskemetalle saab enamasti toidu pinnalt eemaldada hoolika pesemisega. Toidumürgituste vältimiseks tuleb hoiduda riknenud ja pesemata toiduainetest.

Tavalised toidumürgitused mööduvad paari päevaga. Harva lõpeb äge toidumürgitus surmaga.

- Botulismi toksiini tekitab mikroob *Clostridium botulinum*, mis areneb mullas. Mikroobid hävivad kuumutamisel, kuid eosed taluvad kõrgeid temperatuure. Eosed arenevad õhuhapnikuta keskkonnas. Ohustatud on kodus vähese soolaga valmistatud liha, seened, herved ja muud talvehoidised. Botulismi edasine kulg sõltub mürgistuse iseloomust. Sellega võivad kaasneda organismi üldine vastupanuvõime langus, lootekahjustus ja pärilikkusinfo muutumine. Pikaajaline väikeste dooside tarbimine soodustab kasvajate teket. Botulismi peiteaeg on 30–36 tundi. Surm saabub kesknärvisüsteemi halvatus tagajärjel.
- Salmonelloosi põhjustavad looduses laialt levinud mikroorganismid salmonellad. Haigestutakse tihti tooreste munade või munatoitude söömisest. Mürgistus ilmneb juba paar tundi pärast saastunud toidu söömist, vahel ka hiljem.
- Stafülokoki toksiini toodab mädapõletikku tekitav mikroob *Staphylococcus aureus*, mis võib toitu sattuda mädapõletikuga sõrmelt või saastunud kätelt. See hävib kuumutamisel. Mürgistusnähud (köhuvalu ja -lahtisus, oksendamine) ilmnevad juba paar tundi pärast saastatud toidu söömist.
- Sinihape võib sisaldada hapuks läinud luuviljade kompott. Sinihape on väga mürgine. Sinihappe ja selle soolade surmaannus on väga väike, umbes üks kahekümnendik grammist, väikese noaotsatäis. Mürgitust põhjustab luuviljade seemneis sisalduv amügdaliin. Tuleb arvestada, et mürgine HCN (sinihape) võib organismi sattuda mitte ainult toidu, joogi ja õhuga, vaid ka läbi naha. HCN tungib raskusteta läbi ka vigastamata nahast. HCN-aurud võivad olmes moodustuda nailon- ja polüuretaanesemete termilisel lagunemisel ja põletamisel.

Võimalikud mürgistuse hoiatusnähud on:

tabletid, marjad või tundmatu aine õpilase suus; põletushaavad suu ümber või nahal; kummaline lõhn või hingeõhk; higistamine; seedehäired või oksendamine; pearinglus või minestus; krambid.

Mis on toidumürgituse tunnused?

Ägeda toidumürgituse tunnused avalduvad 2-10 tundi pärast söömist. On iiveldus, sage oksendamine, tihti järgneb tugev kõhulahtisus. Temperatuur võib olla veidi kõrgeenenud ja hiljem isegi madalam tavalisest. Täiskasvanul muutub seisund väga harva ohtlikuks ja kestab halb 4-6 tundi, kuid väikelastel võib seisund muutuda mõne tunniga eluohtlikuks. Eriti kiiresti kurnab ära sage oksendamine koos kõhulahtisusega.

Toidumürgituse tunnused on iiveldus, oksendamine, kõhuvalu, kõhulahtisus ja palavik.

- Botulismi tunnused on peavalu, nõrkus, kahekordne nägemine, oksendamine.
- Salmonelloosi tunnused on pea- ja kõhuvalu, kõhulahtisus ja kõrge palavik, võib kaasnedagi liigesevalu.
- Stafülokoki tunnused on kõhuvalu, kõhulahtisus, oksendamine.
- Sinihappe tunnused on kõrvetustunne suus ja kurgus, süljevool, rõhumistunne südame piirkonnas.

Mida teha?

Kanna ühekordselt kasutatavaid kummikindaid.

Vaata õpilase suhu. Eemalda kõik järelejäänud ained suust.

Kui võimalik, selgita välja:

Õpilase vanus ja kaal.

Mida õpilane alla neelas.

Millist tüüpi mürk see oli.

Kui palju ja millal seda manustati.

Kui õpilane kaotab teadvuse, aseta ta külili.

Kontrolli hingamisteid.

Vaata, kuula ja tunne hingamist.

Kui õpilane lõpetab hingamise, alusta elustamist.

Toidumürgituse või muul põhjusel sissesöödud mürgistuse puhul on oluline teada, et mürgistuse põhjus püsib maos umbes tund aega. Hiljemalt ühe tunni möödudes hakkab mao sisu liikuma edasi soolde ja soolest enam midagi tagasi ei tule.

- ENAMASTI ON PAREM MITTE esile kutsuda oksendamist ega manustada midagi. Mõne mürgise aine koosmõjul võib oksendamine põhjustada suuremat kahju.
- **NB! Oksendamist ei tohi esile kutsuda söövitavate ainete allaneelamise korral.**
- Oksendamine tuleb esile kutsuda enne, kui mao sisaldus on liikunud soolde.
- Oksendamine tuleks esile kutsuda iga tableti, vale toidu ja alkoholi korral.
- Ei tohi juua kohe peale oksendamist suures koguses vett, sest siis on järgmine kiire oksendamine kindel. Tuleb võtta väikeste lonksudega külma vett.

* Tuleb juua palju jahedat, ilma gaasita vett või piparmünditeed, kui oksendamine on lõppenud.

* Kasutada aktiveeritud sütt.

Piisava toime annab ainult piisavalt suur kogus sütt. Sisse söödud mürgistuse korral tuleb tarvitada 1 g söetablette iga kg kehakaalu kohta. **Apteegist kättesaadav söetablett kaalub 0,25 g. Kui abivajaja kaalub 40 kg, siis sobiv kogus söetablette on 40 g ehk 160 tabletti, so pakendi kohaselt 16 lehte.** Söetablettides sisalduv aktiveeritud süsi absorbeerib mao sisaldise koos mürgiste ainetega endasse.

* Kurnava kõhulahtisuse korral võtta sisse 2 tabletti Loperamiidi.

* Valude korral kõhus aitab 1-2 tabletti No-Spad 2-3 korda päevas

* Sinihappe mürgituse esmaabiks rakendatakse 0,2%-list kaaliumpermanganaadi lahust, vesinikperoksiidi, naatriumtiosulfaadi ja raudsulfaadi lahuseid.

* Botulismi kahtluse korral tuleb viivitamatult kutsuda **kiirabi 112**

Kiirabi kutsumiseks helistada numbril 112.

Enne abi kutsumist selgita välja, kas ja **millist abi vaja on.**

Katsu **säilitada rahu** ja räägi juhtunust **vastates dišpetseri** küsimustele:- mis juhtus?

- kas kannatanu on teadvusel ja hingab?

- kus kohas kannatanu asub?

- kas keegi kohalolijatest on võimeline ise abi osutama?

Mitte katkestada kõnet enne, kui dišpetser on seda lubanud! Kuigi see võib tunduda

abikutsujale aja raiskamisena, on küsitav informatsioon vajalik kannatanu paremaks aitamiseks.

ESMAABI ANDJA PEAB TEGUTSEMA RAHULIKULT JA SIHIPÄRASELT!

2. Soovitusi tegutsemiseks hädaolukorra eel, ajal ja selle järgselt

2.1. Suhtlemine meediaga

Kriisiolukorras on kindlasti vaja arvestada meedia huviga. Kooli ülesanne on tagada, et õpilased, lapsevanemad ja koolipersonal ei saaks kriisisituatsioonis meedia liigse tähelepanu tõttu kannatada, kuid samas püüda mõista, et ajakirjanikud teevad oma tööd ja tuleb leida nendega koostöö tegemiseks kõige turvalisem viis.

Üldjuhul suhtleb meediaga ainult kooli direktor või tema poolt volitatud isik. Meediaga suhtleja peab olema kättesaadav kogu kriisi jooksul

Teavitamine peab olema läbimõeldud ja plaanipärane, informeerimine operatiivne ning informatsioon selge, tõene ja hoolivust väljendav. Meediaga suhtlemisel tuleb arvestada, et kõik ajakirjaniku kuuldes öeldu võib jõuda meedia vahendusel avalikkuseni.

Meediaga suhtlemisel tuleb ajakirjanikuga kokku leppida ka piirangutes ja neid põhjendada (näiteks: leinas laste intervjuerimine ja filmimine on lubamatu, lapse foto avaldamiseks on vaja lapsevanema ja lapse nõusolekut, enesetapu kirjeldamisel on äärmiselt suur „nakkusefekti“ oht jne)

Kui ajakirjanik võtab ühendust, siis tuleb selgitada välja ajakirjaniku nimi ja kontaktandmed ning tema pöördumise eesmärk. Võimalusel tuleb täpsustada, mis küsimused ajakirjanikku huvitavad ning millal teave avalikkuse ette jõuab. Peab arvestama, et vastus "ei kommenteeri" ei hõlma ära juhtunu kajastamist meedias, vaid võtab ära võimaluse mõjutada kajastatava sisu. Üldjuhul ei

pea kommenteerima kohe, ajakirjanikult võib küsida lisaega, et otsustada, kas ja kuidas kommenteerida. Kommenteerimisest keeldumist on soovitatav põhjendada – selgitada, miks infot anda ei ole võimalik (lapse huvidest lähtudes, perekonna soove arvestades, juhtumi uurimise huvides vms). Vajadusel on soovitatav suunata ajakirjanik teiste infoallikate (erialaspetsialistide jne) juurde täiendavate selgituste saamiseks.

Kui kool soovib omal initsiatiivil meedia kaudu avalikkust informeerida, siis on tarvis otsustada, mis vormis (kindla ajakirjaniku poole pöördumine, pressiteade või pressikonverents meediakanalitele, arvamuskirjeldused ajalehtes, intervjuu raadiole või televisioonile jne) ja milliste kanalite vahendusel (üleriigiline või kohalik meedia, kirjutav või audiovisuaalne meedia jne) seda teha. Vajadusel tasub selles osas nõu pidada kommunikatsiooniekspertidega.

2.2. Kuidas õpetaja saab kriisiks valmistuda?

Õpi tundma ja aitama iseennast.

Täienda oma teadmisi:

- leinaprotsessi kulgemisest ja selle mõistmisest;
- laste kriisireaktsioonidest ja nende mõjust õppimisele, suhetele, tervisele;
- selle kohta, kuidas suhelda laste ja peredega kriisi olukorras;
- selle kohta, kuidas kasutada kriisijuhtumit õpetamise eesmärgil ning kuidas rääkida lastega rasketel teemadel või mil viisil viia läbi klassivestlusi.

Kui kooli kriisitoimkond on personali juhtunust informeerinud, on õpetajad need, kelle ülesanne on aidata oma klassides õpilastel juhtunut käsitleda. Sageli võib õpetaja osutada ainsaks täiskasvanuks, kelle poole lapsed oma mõtete ja tunnetega pöörduda saavad või julgevad. Isegi

siis, kui õpetaja ei ole saanud kriisiabialast ettevalmistust saab ta olla lastele suureks toeks. Seejuures peab õpetaja tulema toime ka iseenda stressireaktsioonidega. Pärast traumaatilisi sündmusi võivad õpetajal ilmneda järgmised järelreaktsioonid: ärrituvus, keskendumisraskused, raskused tundide läbiviimisel, hirm, et õpilastega juhtunust rääkimine võib asja veel hullemaks teha, ebamugavustunne seoses oma tugevate tunnetega (hirm, viha), sündmuse traumeeriva toime eitamine õpilastele. Et õpilasi aidata, peaks õpetaja olema teadlik oma seisundist ja otsima vajadusel endale abi.

Juhiseid õpetajale

1. Teavita hädaolukorrast päästeteenistust numbril 112 (ei ole vaja karta, et keegi teine on juba helistanud – siin kehtib põhimõte, et pigem rohkem kui üldse mitte keegi).
2. Ole aktiivne ja otsustav. See aitab kaasa õpilaste turvatunde ja tasakaalu taastamisele.
3. Ole lastega koos, ära jäta õpilasi üksi.
4. Vajadusel anna informatsiooni toimunust kiirabitöötajatele, päästeteenistuse- või politseiametnikele. Anna tõene ülevaade juhtunust, räägi vaid teadaolevaid fakte. Püüa jääda oma väljendustes rahulikuks ning kirjeldada juhtumit selgelt ja lihtsalt. Kui sul on mingitel põhjustel raske üksi rääkida, kutsu endale appi kolleeg või kriisimeeskonna liige.
4. Anna aega reageerimiseks ja küsimuste esitamiseks.
5. Väldi lubadusi. Ära luba, et kõik saab varsti korda, kuid hoia üleval lootust, et lõpuks kriis siiski ületatakse.
6. Julgusta õpilasi juhtunust rääkima. Sageli tahetakse kriisiolukorrast korduvalt rääkida ja küsida samu küsimusi, sest toimunut on raske omaks võtta. Julgusta lapsi rääkima nii juhtunuga seotud faktidest kui ka oma tunnetest. Leppige vajadusel kokku ajad, millal te koolipäeva jooksul juhtunust räägite.
7. Säilita klassis tavapärased reeglid. Toeta õpilaste igasugust tegevuslikku aktiivsust (nt. klassi koristamine jm rutiinsed tegevused). See süvendab kokkukuuluvus- ja turvatunnet ning aitab taastada kontrolli tunnete üle.
8. Muuda ajutiselt õppekava. Peale traumaatilisi sündmusi on õpilastel raskusi keskendumise ja mälu ning alaneb õpivõime. Kontrolltööd tuleks mõned päevad edasi lükata. Ka kodutöid võiks mõneks ajaks vähendada.
9. Ole tähelepanelik riskiõpilaste suhtes. Kõrgenenud riskiga õpilasteks võivad olla kannatanu õed/vennad, lähedased sõbrad, tugevaid emotsionaalseid reaktsioone ilmutanud lapsed, sündmuse pealtnägijad, need, kel on peres probleeme või on kaotanud pereliikme, depressiooniilmingute või suitsiidikalduvustega õpilased. Nad vajavad kohest individuaalset psühholoogilist esmaabi.
10. Aita taastada enesekontroll. Tugevad tunded on kriisiolukorras loomulikud. Aita neil maha rahuneda ja oma käitumise üle kontrolli saavutada.
11. Selgita õpilastele suhtlust ajakirjanikega. Ütle, et nad ei vastaks ajakirjanike küsimustele ilma vanemate loata.
12. Hoia kontakti teiste õpetajate, kooli personali ja lastevanematega. Tähtis on teada, kuidas õpilased kriisiolukorras hakkama saavad mitte ainult koolis, vaid ka kodus ja väljaspool. Nii mõnigi õpilane võib vajada spetsialisti abi. Vanemadki vajavad juhtnõore.
13. Ole oma käitumisega õpilastele eeskujuks. Mida enam täiskasvanud annavad eeskuju, kuidas olla asjatundlik, probleeme lahendav ning samas kaastundlik ja hooliv, seda enam on ka lapsed võimelised käituma adekvaatselt.
14. Ole teadlik oma reaktsioonidest ja hoolitse ka enda eest. Lubatud on näidata ka oma tundeid, kuid mitte kaotada kontrolli. Ära jäta ennast üksi, räägi kolleegidega, jaga oma tundeid ja mõtteid, vajadusel otsi abi spetsialistidelt.

2.3. Abinõud kriisi ajal ja hiljem

Oluline on ilmutada kindlat ja ühtlasi hoolivat suhtumist, aidates kaasa üldise turvatunde taastamisele ja usalduslike (koostöö) suhete kujunemisele nii koolisisest kui ka väljaspool kooli: lastevanemad, piirkonna elanikud, abipakkuvad asutused jt.

Kriisiga seoses rakendatavad meetmed võib jagada kriisiaegseteks ja kriisile järgnevate päevade kiireloomulisteks ülesanneteks ning pikemaajaliseks tegevuseks.

Väga oluline on kriisi olukorras *informatsioon*. Kontrollitud ja adekvaatse ning läbimõeldud teabe edastamine kooli personalile aitab valmis olla õpilaste reaktsioonide käsitlemiseks. Väheneb kuulujuttude levik, ärevuse ja hirmu asjatu võimendumine. Teavet peavad saama ka need, kes hetkel kohal ei viibi.

Teavitamine väljapoole kooli

On oluline, et initsiatiiv juhtunust teavitamisel oleks kooli poolel. See aitab ära hoida nii koolis kui ümbruskonnas sageli hirmutavate ja üledramatiseeritud kuulujuttude levikut, ohjata juhtunu käsitlemist meedia poolt, mis sageli osutub kannatanuid, kaasõpilasi, nende peresid ja kooli personali emotsionaalselt häirivaks või isegi traumeerivaks. Selline info edastamine võimaldab taastada kooli normaalse funktsioneerimise võimalikult kiiresti.

Vanemate teavitamine

Vanematele koostatakse kiri, kus selgitatakse juhtunut. Teatatakse kooli tegutsemisplaani, võimalikest ajutistest muutustest õppetöö korralduses, õpilastele, vanematele ja kooli personalile pakutavast abist. Kirjale lisatakse kontaktisikute nimed ja telefoninumbrid, kes on volitatud vanemate küsimustele vastama.

Vajadusel korraldatakse vanematele koosolek, kuhu kutsutakse ka erinevate teenistuste ja ametkondade esindajaid.

Meedia teavitamine

Koolipoolset teavet vahendab direktor. Õpetajad võivad anda meediale teavet kokkuleppel koolijuhiga ning õpilastel peab meediaga suhtlemiseks olema vanemate luba.

Kiireloomulised ülesanded kriisi ajal ja kohe pärast kriisi

- Kriisiolukorras hindab koolijuht olukorda ning annab personalile ja õpilastele selged tegevusjuhised ning püüab olukorda stabiliseerida.
- Pärast olukorra rahunemist korraldab koolijuht kõikide koolis töötavate täiskasvanute nõupidamise. Selle käigus:
 - Lepitakse kokku tegevussuunad, vastutus ja tööjaotus.
 - Selgitatakse välja töötajate enda kriisikogemused ning hinnatakse ressursse probleemi käsitlemiseks.
 - Kogutakse kokku võimalikult palju andmeid õpilaste olukorra kohta.
 - Lepitakse kokku, kuidas suheldakse õpilaste või tudengite kodude ja lähedaste inimestega.
 - Lepitakse kokku kavandatud meetmetest teavitamine.
 - Lepitakse kokku, kuidas kriisi tõttu kannatanud peresid meeles peetakse.
 - Lepitakse kokku, milliseid ühiseid tegevusi korraldatakse olukorra käsitlemiseks ning määratakse nende tegevustega seonduv vastutus.
 - Lepitakse kokku, kuidas erinevates tundides juhtunut käsitletakse; välditakse kriisi liigset käsitlemist ja rõhutatakse, et õpetaja esmaseks ülesandeks on ära

- kuulata, vastata küsimustele, anda teavet ja jälgida õpilaste võimalikke kriisiga seonduvaid reageeringuid.
- Lepitakse kokku, kuidas antakse teavet võimalikele meediakanalite esindajatele. Siinkohal tuleks olla eriti hoolikas, seda eriti õpilaste kaitsmisel.
 - Lepitakse kokku, kuidas suheldakse koostööpartneritega, millist ekspertide vms abi on võimalik saada koolist väljastpoolt.
 - Lepitakse kokku, kuidas asjade käsitlemist töötajate vahel jätkatakse, ja arutatakse, millist abi nad vajavad.
- Koolijuht korraldab nõupidamise kooli kriisimeeskonnaga. Selle käigus lepitakse kokku tegevussuunad, vastutus ja tööjaotus:
 - Lepitakse kokku, milline on kellegi roll suhtlemisel peredega ning õpilaste või tudengite abivajadust puudutava teabe saamisel.
 - Lepitakse kokku, kes ja millist abi saab koolis pakkuda ning kuidas rohkem tuge vajavad õpilased suunatakse väljastpoolt antava abi juurde.
 - Lepitakse kokku, kuidas kriisimeeskonna töötajad toetavad muud personali.
 - Arutatakse, kas on vajadust koolipere ühise kogunemise korraldamiseks.
 - Oluline on, et koolijuht hoolitseks kriisi ajal ja pärast seda ka oma jõuvarude eest.

